

Mladinsko prestopništvo v Sloveniji v mednarodni primerjavi

Bojan Dekleva

Povzetek

Bojan Dekleva, dr. psih., Pedagoška fakulteta v Ljubljani, Kardeljeva pl. 16, 1000 Ljubljana, bojan.dekleva@guest.arnes.si

*Članek analizira uradne statistike o mladoletniškem prestopništvu v Sloveniji zadnjih 30 let. Pregleduje slovenske študije mladinske odklonskosti z uporabo ankete samoprijave ter opisuje mednarodno študijo *International self-reported delinquency study-II*, v kateri je sodelovala tudi Slovenija. Na koncu analizira podatke, na osnovi katerih je mogoče oblikovati sklepe o obsegu mladinskega prestopništva v Sloveniji v primerjavi z izbranimi vzhodno- in zahodnoevropskimi državami. Slovenski podatki se pri tem nanašajo na pet mest, med katerimi sta posebej izpostavljeni Ljubljana in Celje.*

Ključne besede: *mladinsko prestopništvo, mladoletniki, Slovenija, metoda samoprijave, Ljubljana, Celje.*

Uvod

Izraz prestopništvo se običajno uporablja za označevanje celote prestopniških vedenj mladih oseb. Prestopniška vedenja so (v širšem smislu) tista, ki pomenijo 'prestopke', namreč prestopke ali kršitve vedenjskih pravil. V ožjem smislu, kadar govorimo o tej temi v kontekstu kazenskega prava in kazenskega pregona storilcev, pa se ta izraz nanaša samo na tiste prestopke, ki so v kazenskem pravu opredeljeni kot kazniva dejanja. Prestopniškemu vedenju v širšem smislu bi lahko rekli tudi odklonskost, v ožjem smislu pa kriminaliteta. Podobno se glede na kontekst različno uporablja starostna opredelitev tega prestopništva. Če govorimo v kazenskopravnem kontekstu, uporabljamo izraz 'mladoletniško' prestopništvo, sicer pogosto 'mladinsko'. Prvo se nanaša na mladoletnike, kazenskopravno kategorijo, ki obsega skupino mladih, (po določitih slovenskega kazenskega prava) starih od 14 do 17 let (torej obdobje štirih let), drugo pa je precej bolj neopredeljeno in lahko obsega tudi del kazensko pravne kategorije 'otrok' (do 14 let) in del polnoletnih (od 18 let dalje, morda do 19, 20, 21 ... let).

Vsebina mladinskega prestopništva je zelo heterogena. Vanj sodi vse, kar v nekem času in prostoru neka družba ocenjuje kot (za mlade) nedovoljeno ali nesprejemljivo oz. kar kazenski zakon opredeljuje kot kazniva dejanja. Poleg klasičnih ali konvencionalnih prepovedanih dejanj (kaznivih dejanj ali takih, ki predstavljajo kršitve moralnih pravil), kot so tatvine, dejanja telesnega nasilja in spolno nasilje, sodijo v ta krog tudi vedenja, ki predstavljajo bolj hitro spreminjajoč se sklop značilnosti življenjskih stilov. Vanj sodijo marsikatera vedenja, povezana z uporabo drog, spolnostjo pa tudi denimo oblačenjem in priljubljeno glasbo. Nekatera od teh odklonskih ali kaznivih vedenj sodijo v tako imenovane statusne prekrške, torej v prekrške, ki so povezani s starostnim statusom storilca. To so vedenja, ki so kazniva ali obsojanja vredna le, če jih storijo (pre)mlade osebe, mladoletniki ali otroci, ne pa tudi, če jih storijo odrasli/polnoletni.

Zaradi zgoraj opisane heterogenosti mladoletniškega/mladinskega prestopništva pa tudi zaradi razmeroma hitre spremenljivosti ocen o tem, kaj je za mladostnike prepovedano,

je cilj, vsebinsko obravnavati vsa ta vedenja skupaj, največkrat preambiciozen in teoretično ne najbolj smiseln. Morda pa je le smiselno obravnavati mladoletniško prestopništvo kot celoto, ki govori o stopnji in obsegu družbene represije oz. kazenskopravnega odziva v zvezi s skupino mladih.

Mladoletniško prestopništvo v Sloveniji

V Sloveniji obstajajo kazenskopravna kategorija mladoletnikov, posebna določila zanje v kazenskih zakonih ter posebni oddelki zanje v okviru policije in v sodnem sistemu. Stopnja njihove kazenske odgovornosti je drugačna in zanje so predvidene drugačne vrste sankcij oz. vzgojnih ukrepov. Najbolj običajna statistična kazalca mladoletniškega prestopništva sta število ovadenih kaznivih dejanj ter število mladoletnikov, ki jim je bila izrečena kazenska sankcija oz. vzgojni ukrep. Prvi pokazatelj izraža – poleg samega obsega prestopništva – predvsem delovanje policije, na drugega pa vplivajo značilnosti celotnega sistema pregona, torej značilnosti delovanja policije, tožilstva in sodišč.

Tabela 1 kaže štiri osnovne pokazatelje mladoletniškega prestopništva v Sloveniji v obdobju skoraj treh desetletij 1980–2009. Prvi trije kazalci, letno število ovadenih kaznivih dejanj mladoletnikov, letno število ovadenih mladoletnih osumljencev ter delež mladoletnih osumljencev kaznivih dejanj med vsemi osumljenci kaznivih dejanj, so pridobljeni iz statističnih poročil policije. Pri kazalcu, ki se v policijskih statistikah imenuje 'ovadeni mladoletni osumljenci', je treba opozoriti, da se ne nanaša na število različnih mladoletnih oseb, ki so bile v določenem letu ovadene, temveč na zmnožek števila ovadenih kaznivih dejanj in števila osumljencev za ta dejanja. Če je bil torej nekdo osumljen petih kaznivih dejanj (in zanje tudi ovaden), potem je to število znašalo pet. Če so bili trije osumljeni storitve istega dejanja, je bilo to število tri. Težava s tem kazalcem je, da v resnici ne pove niti tega, koliko je bilo dejanj, niti tega, koliko je bilo mladoletnikov, število pa vendarle oba podatka na neki specifični način izražata. Kazalec števila izrečenih kazenskih sankcij oz. vzgojnih ukrepov je pridobljen iz kazenske statistike oz. iz podatkov slovenskih sodišč. Zadnja kolona tabele 1 kaže razmerje med dvema ključnima

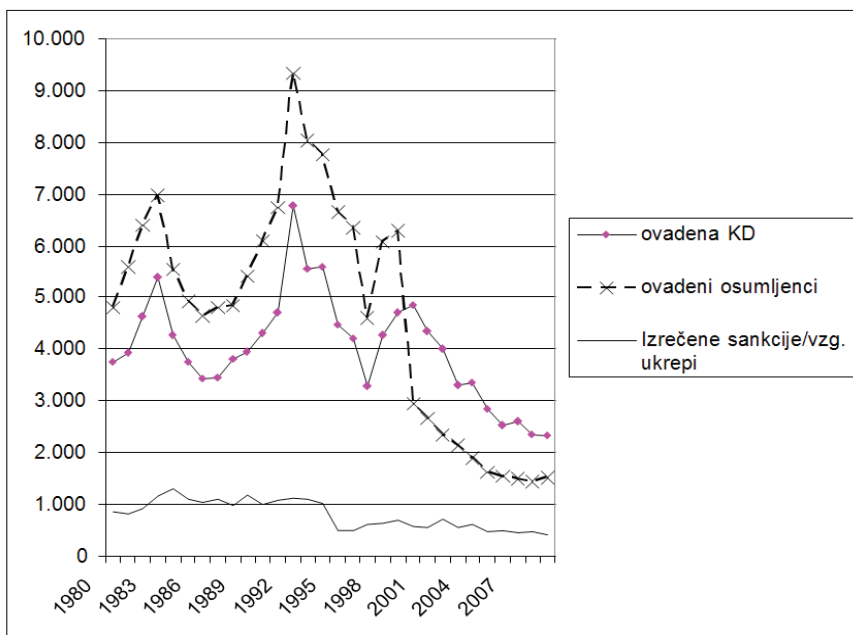
kazalcema policije in sodstva. Graf 1 kaže tri od kazalcev, ki jih najdemo v tabeli 1.

Tabela 1: Osnovni statistični kazalci mladoletniškega prestopništva v letih 1980–2009.

Leto:	Število ovadenih KD mladoletnikov (A)	Število ovadenih mladoletnih osumljenecv	Delež mladoletnih osumljenecv med vsemi	Izrečena kazenska sankcija oz. vzgojni ukrep (B)	Razmerje med kolonama A/B
1980	3.739	4.806	15,3	856	4,4
1981	3.937	5.591	18,0	825	4,8
1982	4.636	6.385	18,1	924	5,0
1983	5.381	6.966	15,7	1164	4,6
1984	4.262	5.552	16,4	1297	3,3
1985	3.751	4.935	15,7	1098	3,4
1986	3.422	4.643	15,4	1043	3,3
1987	3.453	4.806	16,2	1104	3,1
1988	3.802	4.855	16,7	972	3,9
1989	3.938	5.413	17,7	1183	3,3
1990	4.302	6.097	19,3	997	4,3
1991	4.709	6.737	18,9	1076	4,4
1992	6.770	9.333	22,6	1115	6,1
1993	5.554	8.029	21,8	1093	5,1
1994	5.599	7.759	22,3	1027	5,5
1995	4.475	6.657	19,4	499	9,0
1996	4.207	6.347	17,6	500	8,4
1997	3.281	4.616	13,7	617	5,3
1998	4.264	6.070	14,5	636	6,7
1999	4.709	6.291	16,9	705	6,7
2000	4.847	2.937	16,6	590	8,2
2001	4.344	2.671	14,0	571	7,6
2002	4.007	2.337	12,0	728	5,5
2003	3.308	2.147	11,4	568	5,8
2004	3.349	1.912	10,3	612	5,5
2005	2.847	1.631	9,3	479	5,9
2006	2.527	1.550	8,7	511	4,9
2007	2.596	1.508	8,6	459	5,7
2008	2.352	1.439	8,4	489	4,8
2009	2.316	1.525	8,0	418	5,5

Tabela 1 in graf 1 pokažeta dolgoročno zniževanje obsega obravnavanega mladoletniškega prestopništva v skoraj tridesetletnem intervalu. Pri policijskih podatkih (ovadena kazniva dejanja) najdemo dva izrazita vrha, in sicer okrog leta 1983 in 1992, po tem letu pa kar neobičajno strmo in vztrajno padanje vse do leta 2009. Po drugi strani pri podatkih sodišč najdemo v prvih 15 obravnavanih letih (1980–1994) precejšnjo kontinuiteto na povprečni ravni okrog 1.050 letno izrečenih ukrepov/sankcij, nato pa v drugih obravnavanih 15 letih (1995–2009) precejšnjo kontinuiteto na povprečni ravni okrog 560 letno izrečenih ukrepov/sankcij, kar je skoraj polovico manj kot v prejšnji petnajstletki. Poseben vidik delovanja celotnega kazenskega sistema izraža razmerje med ovadenimi kaznivimi dejanji in sankcioniranimi mladoletniki (zadnja kolona v tabeli 1). To razmerje v povprečju znaša približno 5,3, pri posameznih letih pa najdemo vrednosti tega razmerja vse med 3,1 in 9. Poenostavljeno –v nekem letu je bilo (1995) trikrat manj verjetno kot v nekem drugem letu (1987), da bo neko ovadeno kaznivo dejanje v kazenskem sistemu pripeljalo do sankcije oz. vzgojnega ukrepa.

Graf 1: Osnovni statistični kazalci mladoletniškega prestopništva v letih 1980–2009.

Na osnovi dolgoročnega spremljanja statističnih podatkov, ki izvirajo iz različnih delov sistema, je mogoče (vsaj hipotetično) razložiti, kaj se je v sistemu dogajalo in tudi kakšno je bilo gibanje opazovanega pojava – mladoletniškega prestopništva. Seveda pa je pri tem treba upoštevati tudi druga spoznanja in informacije o strukturnih spremembah v kazenskem sistemu in zunaj njega. Na osnovi vsega tega lahko oblikujemo naslednje (hipotetične) sklepe:

- Nenaden upad števila izrečenih sankcij/vzgojnih ukrepov mladoletnikom v letu 1995, ki pomeni, da se po letu 1994 izreče sankcijo skoraj pol manj mladoletnikom kot do leta 1994, ni v nobeni zvezi z gibanjem mladoletniškega prestopništva, temveč je posledica spremembe kazenske zakonodaje, ki je začela veljati leta 1995 in je uvedla močnejše procesne garancije, večjo zaščito obtožencev ter njihovo bolj zapleteno kazensko/sodno obravnavanje. S tem se je zmogljivost (v smislu uspešnega procesiranja ovadb vse do izreka sankcije/vzgojnega ukrepa) sodnega sistema zmanjšala in ob enakem vnosu (inputu) ovadenih v sistem jih je bilo lahko sankcioniranih le še približno pol manj letno.
- Ker je – upoštevajoč teoretska (Durkheim!) in empirična spoznanja o delovanju socialnih sistemov – tako rekoč nemogoče, da bi se obseg nekega socialnega pojava, kot je prestopništvo, v obdobju nekaj let kar podvojil ali prepolovil (število ovadenih kaznivih dejanj mladoletnikov je bilo v letu 1992 skoraj dvakrat večje kot leta 1987, nato pa v letu 1997 več kot prepolovljeno v primerjavi z letom 1992), ob zelo živahnem gibanju policijskih podatkov ne moremo misliti na substancialno spreminjanje pojava mladoletniškega prestopništva, ampak prej na spremenjen obseg odkrivanja, evidentiranja in pregona, torej kratko malo spremenjeno pozornost, ki smo jo pojavu namenjali. Oba vrha policijskih podatkov, ki sta vidna v tabeli 1, torej v obdobjih 1982–1984 ter 1992–1994, se pokrivata z dvema valoma moralne panike (Cohen, 2002), torej povečane pozornosti javnih občil ter tudi strokovnih in političnih teles tej problematiki. Prvi val, v obdobju 1982–1984, je bil povezan s pankom in javnim razburjenjem v zvezi z novim mladinskim stilom, ki je bil izrazito in izrecno protestniški in na katerega se je policija sprva odzvala s povečano represijo. Pozneje se je pank normaliziral in celo kapitaliziral s strani družbenih gibanj,

ki so so-vzpostavljala družbene okoliščine za osamosvajanje Slovenije. Drugi val, v obdobju 1992–1994, je povezan z javnim razburjenjem v zvezi z nasilnimi ‘cestnimi’ dejanji mladih (izsiljevanje, grožnje, ropi) ter tudi z odkritjem vrstniškega nasilja in trpinčenja. Porast nasilja so v pomembni (čeprav ne izključni) meri povezovali z zgodnjo fazo tranzicije, kot odziv mladih na splošno ‘brutalizacijo’ življenja, ki jo je prineslo uvajanje kapitalizma. Zelo malo verjetno je, da bi obseg nasilja tako hitro, v le nekajletnem obdobju tako zelo narasel, nato se enako hitro pomiril oz. upadel. Zato vrhunec policijskih podatkov v letih 1992–1994 lahko tolmačimo predvsem kot povezan z moralno paniko, obdobje skoraj dvajsetletnega padanja policijskih podatkov pa kot obdobje normalizacije.

- Vztrajno 18-letno padanje policijskih podatkov po letu 1992 je mogoče v veliki meri (hipotetično) povezovati z dvema dogajanjema. Prvo je to, da je mladotniško (in mladinsko) prestopništvo v tem obdobju kratko malo prenehalo biti pomembna družbena tema, podobno kot se je mladina pacificirala in depolitizirala, izgubljala protestniški potencial, oz. zato, ker so druge teme postajale družbeno pomembnejše. Vzporedno s tem se je domnevno manjšal tudi družbeni interes za vzgojo oz. je vzgoja kot družbena tema izgubljala svojo prioriteto. Drugo (domnevno) dogajanje je prilagoditev policije na spremenjene pogoje delovanja sodstva po letu 1995, na njegove zmanjšane zmogljivosti oz. ‘pretočnost’. Razmeroma veliko število ovadenih kaznivih dejanj ob razmeroma majhnem številu izrečenih sankcij/vzgojnih ukrepov s strani policije kratko malo ni več moglo biti racionalno in smiselno, zato so se tudi v policiji uvedle spremembe (verjetno ne formalne, ampak spremembe v dejanskem diskrecijskem delovanju), ki so pripeljale do zmanjšanja števila ovadenih kaznivih dejanj.
- Skoraj dvajsetletno obdobje zniževanja števila ovadenih kaznivih dejanj pa vseeno odpira tudi vprašanje dejanskih sprememb v obsegu mladinskega prestopništva. Informacije iz več držav sveta namreč govorijo o tem, da se je obseg mladotniškega prestopništva po obdobju nekaj desetletij rasti stabiliziral oziroma ponekod začel celo zmanjševati. To hipotetično povezujejo z virtualizacijo življenja (ki se kaže v tem, da mladi vse več časa preživijo za računalniki) ter z

izrazito izboljšanimi nadzorstvenimi tehnologijami, ki močno zmanjšujejo priložnosti za izvajanje nekaterih tipičnih kaznivih dejanj mladoletnikov (npr. tatvine v samopostrežbah). Menim, da za odgovarjanje na to 'substancionalno' vprašanje analiziranje uradnih podatkov ustanov pregona ni ustrezen pristop oz. da na osnovi analiz podatkov policije in sodstva na to vprašanje ni mogoče odgovoriti.

Raziskovalno zanimanje za mladinsko prestopništvo v Sloveniji

Mladoletniško prestopništvo je mogoče raziskovati z več vidikov. Posebno pozornost lahko posvečamo njegovi pojavnosti (pojavnim oblikam, vrstam, načinom storitve, kraju in času itd.), vzročnosti (domnevno vzročno relevantnim značilnostim osebnosti, družine in drugih socializacijskih institucij, socialnega konteksta itd.) ali obravnavanju oz. družbenemu odzivanju. Zadnje se lahko ukvarja z različnimi načini (metodami, pristopi, sistemi, režimi, izhodišči, teorijami, itd.) dela s prestopniki, vključujoč vidike odkrivanja, kazenskega obravnavanja, vzgojnega ali socializacijskega delovanja, podpore, svetovanja, pomoči, itd. Možni so kvantitativni pristopi (temelječ na statistiki in velikih vzorcih), ali pa kvalitativni (temelječ na poglobljenem obravnavanju manjšega števila enot), posebne vrste raziskav so akcijske raziskave, ki s poseganjem oz. vpletanjem raziskovalcev v stvarnost razvijajo nove pristope dela, potem evalvacijske, ki vrednotijo obstoječe načine dela, nato sistemske, ki jih zanima interakcija med posameznimi deli sistema, in druge. Vse te vrste raziskav smo v Sloveniji tudi izvajali.

Zdi pa se, da je v zadnjih desetletjih postaja mladoletniško prestopništvo kot osrednja tema raziskovanja manj popularno oz. pogosto. Pregled naslovov raziskovalnih nalog, ki jih je izvajal Inštitut za kriminologijo, ki je bil v prejšnjem stoletju tako rekoč edini izvajalec kakovostnih raziskovanj na tem področju, pokaže, da sta bili taki raziskavi v desetletju 1954–1963 dve, v desetletju 1964–1973 jih je bilo deset, v desetletju 1974–1983 sedem, v naslednjem obdobju 1984–1993 šest, v zadnjem zajetem desetletju 1994–2003 pa le še tri. Res je, da se je v tem času razvil oddelek za socialno pedagogiko, katerega večina raziskovalnih dejavnosti je povezana

z odklonskostjo mladih. Podobno sliko pokaže COBISS, ki zajema le majhno število člankov ali knjig na temo mladoletniškega prestopništva, pri čemer je teh enot (če izvzamemo diplomske in magistrske naloge) v desetletju 2001–2010 le devet (ali manj kot ena na leto), v prejšnjem desetletju 1991–2000 pa 27 ali skoraj trikrat več. Najpogostejši trije avtorji prispevkov v COBISS-u na temo mladinskega prestopništva in sorodnih gesel so Alenka Šelih, Vinko Skalar in Bojan Dekleva.

Opisani številčni kazalci ne govorijo samo o tem, da naj bi nas v Sloveniji mladoletniško prestopništvo nehalo zanimati. Gotovo gre tudi za to, da se je tvarina, ki jo ta koncept zajema, v slovenskih raziskavah in pisanju drugače izdiferencirala, in sicer na dva načina. Prvič so vznikle nove teme, ki bi jih prej morda obravnavali kot del mladoletniškega prestopništva, npr. tema uporabe drog ali vrstniškega nasilja, zdaj pa so si pridobile status neodvisnih tem oz. tem, ki jih koncept prestopništva ne zajame več dobro. Podobno so se pojavile še druge teme, ki so deloma povezane s prejšnjo tvarino, vendar so konceptualno (u)plenile pozornost raziskovalcev. Taka je npr. tema otrokovih (psiholoških) pravic in trpinčenja otrok. Po drugi strani pa so se raziskovalni interesi preoblikovali skladno z novimi koncepti, ki so se osredotočali na polja, ki so prečila tudi polje prestopniških mladoletnikov, vendar se niso ukvarjala samo ali predvsem z njimi. Takšne so bile npr. teme hermenevitične socialnopedagoške diagnostike, socialne izključenosti, brezposelnosti (mladih) itd. Videti je, kot da mladoletniško prestopništvo kot osrednji koncept nekako ni več dovolj produktiven oz. značilen za opis sodobnega ukvarjanja s tematikami, ki so s prestopništvom in odklonskostjo povezane.

V analizi opravljenega raziskovanja mladinske odklonskosti v obdobju 1954–1985 (Dekleva, 1985) sem našel tri faze. Prva faza (1960–1964) naj bi se ukvarjala z vprašanjem Kdo in kakšen je mladoletni prestopnik?, druga (1964–1977) z vprašanjem Kako bi bilo najbolje prestopnike obravnavati in kakšen institucionalni sistem v ta namen izgraditi?, tretja faza (1977–1985) pa naj bi raziskovalni interes močno razširila (ali razpršila) na vprašanja, Kakšna so notranja protislovja našega razumevanja in obravnavanja prestopništva?, Kako je mladoletniško prestopništvo povezano z mnogo drugimi področji življenja, vključno z vsakdanjim življenjem oz. neformalnimi sferami življenja? Postavljam tezo, da se je ta faza

še naprej razvijala v isto smer in da je pripeljala do stanja različnih raziskovalnih polj ali fokusov, ko mladoletniško prestopništvo ni več prav zelo uporabno/osrednje geslo v raziskovanju.

V zadnjih treh desetletjih pa se je začela razvijati nova vrsta empiričnega raziskovanja, ki je po mojem mnenju bolj (kot pa analiza uradnih statističnih podatkov) primerna za odgovarjanje na vprašanje, kakšno je v resnici mladinsko prestopništvo in koliko ga je. To je raziskovanje na osnovi uporabe tehnike anketnega merjenja viktimiziranosti ali tehnike anketnega samoprijavljanja odklonskih/prestopniških vedenj. Ti dve tehniki dajeta podatke, ki so praktično neodvisni od delovanja uradnih ustanov in občasnih moralnih panik, ki tako odločilno usmerjajo pozornost javnosti, posredno pa tudi vplivajo na delovanje uradnih ustanov in njihovo proizvajanje podatkov.

Prvič je bila tehnika ankete za samoprijavo prestopniških dejanj v Sloveniji uporabljena leta 1978 (Dekleva, 1978). Raziskava je med drugim z vzporejanjem podatkov iz samoprijave s podatki policije potrdila veljavnost metode. Tehnika ankete viktimizacije pa je bila v Sloveniji uporabljena v zgodnjih osemdesetih letih (Pečar, 1981). Po teh začetkih je bilo v Sloveniji opravljenih še več raziskovanj z uporabo tehnike samoprijave, le malo (ali nobene) pa je bilo takih, ki so se ukvarjale izrazito in osredotočeno s celotnim poljem prestopništva, se nanašale na celotno območje Slovenije in bile hkrati še reprezentativne. V zadnjih 15 letih je bilo izvedenih več raziskav, ki so se ukvarjale predvsem z uporabo drog ali različnimi vidiki zdravja, med njimi na primer (navajam naslove monografij, kjer so bili predstavljeni rezultati):

- Več raziskav v okviru raziskovalnega programa ESPAD Stergarjeve in sodelavcev se je osredotočalo na uporabo drog na območju cele Slovenije in z uporabo reprezentativnega vzorčenja (npr. Stergar, 1995; Stergar 2005).
- Raziskava Droge med srednješolsko mladino v Ljubljani (Dekleva, 1998) se je osredotočala na uporabo drog na območju Ljubljane in z uporabo reprezentativnega vzorčenja.
- Raziskava Na spidu (Sande, 2002) se je osredotočala na uporabo drog in nekaterih tveganih vedenj med obiskovalci plesnih prireditev na območju Slovenije, vendar z uporabo nerepresentativnega vzorčenja.

- Raziskava Tri leta kasneje: uporaba drog med dijaki ob koncu srednje šole (Dekleva in Sande, 2003) se je osredotočala na uporabo drog med starejšimi srednješolci na območju Ljubljane in z uporabo reprezentativnega vzorčenja.
- Raziskava Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju (Jeriček, Lavtar in Pokrajac, 2007) se je osredotočala predvsem na z zdravjem povezana tveganja (in tudi deloma odklonska vedenja), posebej tudi na duševno zdravje. V tem ji je bila podobna tudi starejša raziskava Dejavniki tveganja pri slovenskih srednješolcih (Tomori in drugi, 1998).

V tem obdobju je bila izvedena le ena raziskava, ki se je sistematično in celovito posvečala prestopniškemu vedenju z uporabo ankete samoprijave ter z uporabo reprezentativnega vzorčenja. To je bila raziskava Odklonskost, nasilje in kriminaliteta – problematika mladine neslovenske narodnosti oz. priseljencev druge generacije, katere rezultati so bili objavljeni v monografiji Čefurji so bili rojeni tu: življenje mladih priseljencev druge generacije v Ljubljani (Dekleva in Razpotnik, 2002). Njena omejitev je bila, da je bila izvedena le na območju Ljubljane.

V tem času (1991–1992) pa je bila v Evropi izvedena tudi prva mednarodna primerjalna raziskava prestopništva mladih. To je bila International self-reported delinquency study (s kratico ISRD; Junger-Tass, Haen Marshall in Ribeaud, 2003), v kateri je sodelovalo 11 evropskih držav in ZDA (Nebraska) ter Nova Zelandija, Slovenija pa med njimi ni bilo. V letih 2006–2008 je bila izvedena druga ponovitev te raziskave (ISRD-II), ki je zajela že 31 držav. Od teh je bilo 15 zahodnoevropskih, 12 članic EU in tri druge; 10 vzhodno- in centralnoevropskih, od teh šest novih članic EU; ter šest drugih, med njimi Kanada in ZDA (s štirimi federalnimi državami) – skupni numerus anketianih mladostnikov je bil 71.400 (Junger-Tass in drugi, 2009). Zbiranje podatkov in njihova obdelava je za šest držav novih pristopnic (poleg Slovenije še Češka, Estonija, Litva, Ciper in Poljska) potekalo v okviru posebne raziskovalne naloge Juvenile delinquency in six new EU member states (Stekatee, Moll in Kapardis, 2008). O rezultatih te raziskave poročamo v nadaljevanju.

Namen raziskovanja

Med osnovnimi nameni raziskave ISRD-II so bili:

- ugotoviti prevalenco in incidenco prestopništva in viktimiziranosti med 12–15-letniki v vključenih državah;
- spoznati vrstni red pogostosti izvajanja posameznih prestopniških vedenj;
- ugotoviti, s katerimi dejavniki se prestopništvo povezuje, in odkriti mednarodne pravilnosti ali razlike v vzorcih teh povezav;
- ugotoviti morebitne povezave med prestopništvom in socialnim nadzorom, samonadzorom, socialno dezorganizacijo in življenjskimi stili;
- raziskati pomen družine, šole in soseske za odklonskost te starostne skupine;
- prispevati k razvoju mednarodno primerljivega instrumenta merjenja prestopništva ter k nadaljevanju tovrstnih študij.

Namena raziskovanja, kot o njem poročamo v tem članku, pa sta bila dva:

- oblikovati ocene o obsegu prestopništva v Sloveniji (in Ljubljani) v primerjavi z drugimi petimi državami pristopnicami v EU in nekaterimi izbranimi starimi članicami EU;
- oblikovati primerjano oceno o obsegu prestopništva v različno velikih slovenskih mestih.

Postopek raziskovanja

Anketiranje je bilo izvedeno z enotnim vprašalnikom. Ta je imel na 24 straneh razporejenih 67 vprašanj s podvprašanji. Vprašanja so pokrivala tematska področja demografije, družinskega nadzorovanja, viktimizacij, preživljanja prostega časa, vrstniških skupin, samonadzorovanja, značilnosti šole in soseske, predvsem pa izvajanja odklonskih/prestopniških dejanj (sam in vrstniki). Tabela 2 kaže osnovnih 15 vprašanj/področij, ki jih je anketa zajela. Pri vsakem od vprašanj so bila navedena še podvprašanja, ki so se nanašala na to, ali je anketiranec določeno stvar že naredil/delal, kolikokrat v zadnjem mesecu, sam ali s kom v družbi, ali je bil pri tem odkrit (in kdo ga je odkril) in kaznovan.

Tabela 2: Ključna vprašanja ankete samoprijave v raziskavi ISRD-II.

Uporabljeno vprašanje v anketi:	Skrajšano:
Si kdaj sodeloval/-a v skupinskem pretepu na šolskem igrišču, nogometnem stadionu, ulici ali na drugem javnem prostoru?	Skupinski pretep
Ali kdaj nosiš s seboj orožje, npr. palico, nož (a ne samo žepni nožiček) ali verigo?	Nosil orožje
Si že kdaj koga zanalašč tako pretepel/-a ali ga poškodoval/-a s palico ali nožem, da je moral iti k zdravniku?	Napad na osebo
Si že kdaj iztrgal/-a torbico, torbo ali kaj drugega od druge osebe z namenom, da to ukradeš?	Roparska tatvina
Si kdaj komu grozil/-a z orožjem ali da ga boš pretepel/-a, samo da bi od njega dobil/-a denar ali kako drugo stvar?	Izsiljevanje
Si že kdaj namenoma kaj poškodoval/-a ali razbil, npr. klop na avtobusni postaji, telefonsko govornico, okno, sedež na avtobusu, vlaku ali avtu?	Vandalizem
Si že kdaj kaj ukradel/-a iz trgovine ali veleblagovnice?	Kraja v trgovini
Si že kdaj ukradel/-a kolo, skuter ali moped?	Kraja kolesa ali mopeda
Si že kdaj ukradel/-a kaj iz avta ali na avtu?	Kraja iz avta
Si že kdaj vlomil/-a v neko hišo z namenom, da bi kaj ukradel/-a?	Vlom v hišo
Si že kdaj ukradel/-a motor ali avto?	Kraja motorja ali avta
Si že kdaj uporabil svoj računalnik za 'hekanje' – vdiranje v tuje računalnike?	Računalniško 'hekanje'
Si kdaj komu prodal/-a katerokoli (mehko ali trdo) drogo ali mu pomagal pri nakupu?	Preprodaja drog
Si že kdaj uporabljal/-a droge, kot sta ekstazi in spid?	Uporaba ekstazija ali amfetamina
Si že kdaj uporabljal/-a droge, kot so LSD, heroin ali kokain?	Uporaba LSD/heroina/kokaina

V raziskavi je bila uporabljena na mestih temelječa metoda vzorčenja (city-based sampling). V raziskovalnem timu mednarodne raziskave je bilo dogovorjeno, da se v vsaki deželi vzame v vzorec največje mesto, eno srednje veliko mesto ter tri manjša mesta glede na število prebivalcev. Pri tem naj bi bil kriterij za malo mesto to, da ima vsaj 20 tisoč prebivalcev. Dodatni pogoj je še bil, naj bodo mesta izbrana iz različnih regij države. Glede na majhnost Slovenije smo ob teh pogojih nujno morali izbrati mesta, ki se med seboj po številu prebivalcev razlikujejo manj kot izbrana mesta v kateri od večjih držav, kjer imajo največja mesta tudi po več milijonov

prebivalcev. V Sloveniji smo tako izbrali Ljubljano kot največje mesto, Celje kot srednje veliko mesto ter Jesenice, Piran in Kočevje kot tri manjša mesta. S tem smo zajeli naslednje slovenske regije: ljubljansko, štajersko, gorenjsko, dolensko in primorsko. Seveda s tem še nismo izčrpali vseh regij, vendar smo zagotovili razmeroma veliko geografsko razpršenost izbranih mest. Izbrana mesta so bila torej glede na število prebivalcev po vrsti prvo (Ljubljana) in četrto (Celje), preostala tri pa so se razvrščala bolj na repu lestvice velikosti mest.

Dogovorjeno vodilo je bilo, da naj bi vsak od treh stratumov mest obsegal vsaj 700 učencev sedmih in devetih razredov, vsakih pol. Vzorčenje učencev je bilo povsem slučajno, to pomeni, da je imel vsak učenec načelno enako možnost, da pride v vzorec. Ker naj bi vsak stratum obsegal vsaj 700 učencev in ker smo predvidevali, da je v posameznem razredu v povprečju 22 učencev, smo s seznama vseh rednih osnovnih šol v izbranih mestih in razredov na teh šolah med vsemi sedmimi in devetimi razredi slučajno izbrali toliko razredov, da bi v njih predvidoma zajeli nekoliko več kot 700 učencev.

Tako smo v Ljubljani med 46 osnovnimi šolami izvedli anketiranje na 23 šolah in v 38 razredih, na Jesenicah smo zajeli vse tri šole in 14 razredov, prav tako smo vse tri šole zajeli tudi v Kočevju, kjer smo anketiranje izvedli v 15 razredih. V Piranu smo med štirimi šolami izvedli anketiranje le v dveh, saj smo italijansko šolo zaradi izredno majhnega števila učencev izpustili, ena osnovna šola pa je sodelovanje odklonila. To je povzročilo, da smo posledično v Piranu zajeli manjše število učencev, kar pa bi pomenilo, da v eni strati, ki obsega Jesenice, Kočevje in Piran, ne bi anketirali dovolj velikega števila učencev. Zato smo v anketiranje vključili še eno osnovno šolo iz Izole, najbližjega mesta, in tako na Obali skupaj anketiranje izvedli v 11 razredih. V Celju¹ smo zajeli celotno populacijo učencev in učenk sedmih in devetih razredov na vseh devetih rednih osnovnih šolah v 39 razredih (tabela 3).

---

¹ Podatki te raziskave so bili tudi posebej obdelani za območje Ljubljane (Dekleva in Grobelšek, 2006b) in posebej za območje Celja (Dekleva in Grobelšek, 2006a). Pri raziskavi sta v posameznih fazah v manjši meri sodelovali še Mija Marija Klemenčič Rozman in Špela Razpotnik, pri izvedbi raziskave v Celju in pisanju zaključnega poročila o Celju pa je v ključni meri sodelovala Andreja Grobelšek.

Tabela 3: Šole, razredi in učenci v petih obravnavanih mestih

Mesto:	Število vseh osnovnih šol	Število šol, kjer je bilo anketiranje	Število razredov	Število vpisanih učencev
Celje	9	9	39	838
Ljubljana	46	23	38	853
Jesenice	3	3	14	309
Piran	4	3	11	220
Kočevje	3	3	15	312
Skupaj	65	41	117	2.532

Po izvedenem anketiranju smo preverili, kolikšna je bila stopnja odgovarjanja na vprašalnike (torej koliko od ciljanih, v vzorec zajetih učencev ankete ni izpolnilo, ker so manjkali v šoli ali ker ankete niso želeli izpolniti) ter koliko vprašalnikov je bilo treba zaradi neustrezne izpolnjenosti zavreči. Izkazalo se je, da smo v vseh petih mestih skupaj dosegli 88,4-odstotno stopnjo vrnjenih in hkrati uporabnih vprašalnikov.

Tabela 4 kaže, kakšna je bila struktura anketiranih učencev glede na obiskovani razred ter povprečno starost v petih obravnavanih mestih. Po podatkih v zadnji koloni bi lahko sklepali, da je bila povprečna starost anketiranih učencev 13,44 leta, vendar pa je verjetneje, da je bila njihova starost precej bližje 14 letom. Vprašanje, na osnovi katerega so te številke izračunane, je namreč zahtevalo, da učenci izberejo eno od ponujenih števil, ki naj bi označevala njihovo starost (npr. 13 ali 14). Ker je utemeljena domneva, da so številko npr. 14 izbrali tako tisti, ki so bili ravno stari 14 let, kot tudi tisti, ki so bili že skoraj 15, moramo odgovor 14 razumeti kot 14,5. Zato je smiselno, da k rezultatu 13,44 prištejemo še 0,5 in tako pridemo do povprečne starosti 14,96 leta.

Za namene tega članka izmed vseh obdelav prikazujemo le tiste, ki odgovarjajo na zastavljena vprašanja. Prikazujemo rezultate za 15 ključnih prestopniških vedenj, in sicer na en način v primerjavi med izbranimi državami, na drugi način v primerjavi med glavnimi mesti izbranih držav, na tretji način pa v primerjavi med tremi stratumi mest (glede na njihovo velikost) Slovenije. Vsi rezultati so prikazani v % anketiranih, ki so določeno stvar/vedenje že storili.

Tabela 4: Struktura anketiranih učencev glede na obiskovani razred ter povprečno starost v petih obravnavanih mestih.

Mesto:	Razred				Skupaj f:	Povprečna starost učencev:
	7. razred		9. razred			
	f	%	f	%		
Ljubljana	403	53,9	344	46,1	747	13,32
Celje	368	49,9	369	50,1	737	13,50
Jesenice	147	54,0	125	46,0	272	13,48
Piran	109	55,3	88	44,7	197	13,43
Kočevje	142	49,7	144	50,3	286	13,60
Skupaj	1.169	52,2	1.070	47,8	2.239	13,44

Rezultati

A. Primerjava med glavnimi mesti šestih novih članic EU

Tabela 5 kaže vseživljenjsko prevalenco izbranih prestopniških vedenj med (pretežno) 14–15 let starimi mladostniki v prestolnicah šestih novih članic EU. Tabela pokaže tudi, da je struktura prestopniških ravnanj v šestih prestolnicah presenetljivo podobna. To pomeni, da so večinoma ravnanja, ki so v kateri od držav med pogostejšimi, pogostejša tudi v drugih državah, in obratno. Med opazovanimi ravnanji so najpogostejša: skupinski pretep, kraje v trgovinah in nošenje orožja, med redkejšimi pa kraje vozil, ropi in telesni napadi na osebe. Tudi za Slovenijo (oz. Ljubljano) to pravilo v glavnem velja. Zadnja kolona tabele 5 kaže, da se rangi odstotkov prevalence vedenj ljubljanskih mladih gibljejo najpogosteje okrog sredine, torej zasedajo (med šestimi glavnimi mesti) 3., 4. ali 5. mesto. Vendar pa je rang Ljubljane pri devetih od 15 vedenj – 4., 5. ali 6. mesto, kar pomeni, da je pri večini vedenj njihova pogostost med ljubljanskimi mladimi manjša kot pri mladih iz drugih petih prestolnic. Najbolj redka v primerjavi z drugimi prestolnicami so v Ljubljani dejanja skupinskega pretepanja ter še posebej roparskih tatvin. Dve dejanji, ki jih mladi v Ljubljani delajo precej pogosteje kot drugod, pa sta vandalizem – poškodovanje tuje stvari – in še posebej kraja kolesa ali motocikla.

Tabela 5: Odstotki mladih iz prestolnic šestih držav, ki so kadarkoli v življenju storili kakšno od 15 prestopniških dejanj. S sivo polnitvijo sta označeni polji, pri katerih Ljubljana najbolj odstopa od povprečja preostalih glavnih mest.

Mesto: Dejanje:	Nikozija, Ciper	Praga, Češka	Talin, Estonija	Vilnius, Litva	Varšava, Poljska	Ljubljana, Slovenija	Skupaj	Rang Ljubljane
Skupinski pretep	18,7	18,2	15,7	16,8	13,3	9,9	15,4	6.
Nosil orožje	4,8	13,0	18,0	14,0	12,0	7,6	11,6	5.
Napad na osebo	3,3	1,8	3,9	2,3	2,1	2,1	2,6	4.-5.
Roparska tatvina	1,5	2,5	1,6	1,5	1,2	0,1	1,4	6.
Izsiljevanje	1,3	1,8	0,9	1,1	2,9	1,5	1,6	3.
Vandalizem	7,7	9,6	10,7	5,9	10,0	11,4	9,2	1.
Kraja v trgovini	5,7	25,9	12,7	8,3	14,4	16,3	13,9	2.
Kraja kolesa ali mopeda	2,2	0,1	0,3	0,4	1,1	1,9	1,0	2.
Kraja iz avta	1,9	2,4	2,0	3,5	1,8	2,7	2,4	2.
Vlom v hišo	1,9	1,4	0,9	0,7	1,7	1,2	1,3	4.
Kraja motorja ali avta	1,3	0,3	0,8	0,5	0,9	0,7	0,8	4.
Računalniško 'hekanje'	4,8	8,4	11,1	7,7	9,2	8,7	8,3	3.
Preprodaja drog	1,5	3,4	3,9	1,4	2,6	2,1	2,5	4.
Uporaba ekstazija ali amfetamina	2,2	1,0	3,7	0,8	2,6	1,1	1,9	4.
Uporaba LSD/ heroína/kokaina	1,4	1,1	2,8	0,4	2,3	0,7	1,5	5.

B. Primerjava med izbranimi državami

Tabela 6 kaže primerjavo vedenja slovenskega vzorca mladine z vzorci drugih petih vzhodno- in centralnoevropskih držav. Vzorec držav se deloma pokriva z vzorcem prestolnic iz tabele 5, le da v njem ni Cipra, je pa namesto njega Madžarska.

Tabela 6 pokaže podobno kot tabela 5, da je prevalenca prestopniških vedenj v Sloveniji v primerjavi s petimi drugimi državami razmeroma majhna, kar še posebej velja za skupinske pretepe, nošenje orožja in roparske tatvine. Spet pa se izkaže, da se v Sloveniji kot celoti (torej tudi z upoštevanjem mladih srednje velikih in majhnih mest) pogosteje pojavljajo kraje koles in motorjev pa tudi kraje iz trgovin.

Tabela 6: Odstotki mladih iz šestih vzhodno- in centralnoevropskih držav, ki so kadarkoli v življenju storili katero od 15 prestopniških dejanj.

Država: Dejanje:	Madžarska	Česka	Estonija	Litva	Poljska	Slovenija	Skupaj	Rang SLO
Skupinski pretep	17,5	19,8	15,1	15,4	13,1	12,4	13,5	6.
Nosil orožje	10,4	10,3	15,8	13,1	9,9	6,9	9,9	6.
Napad na osebo	2,3	1,3	3,8	2,4	1,9	2,3	2,0	3.-4.
Roparska tatvina	3,1	2,3	0,8	1,3	1,1	0,5	1,4	6.
Izsiljevanje	0,7	1,4	0,8	1,2	2,6	1,4	1,1	2.-3.
Vandalizem	14,4	11,5	11,9	7,7	8,3	11,5	9,0	3.-4.
Kraja v trgovini	11,6	22,5	11,4	9,3	12,0	13,2	11,1	2.
Kraja kolesa ali mopeda	0,9	1,3	0,4	0,5	0,8	1,7	0,7	1.
Kraja iz avta	1,3	1,9	2,0	0,8	1,5	1,7	1,3	3.
Vlom v hišo	1,1	1,1	1,5	0,7	2,2	0,8	1,1	5.
Kraja motorja ali avta	0,8	0,8	1,3	0,6	0,9	0,5	0,7	6.
Računalniško 'hekanje'	50,9	7,1	10,4	6,7	8,9	10,6	14,0	2.
Preprodaja drog	2,1	3,8	2,7	1,6	3,1	2,3	2,2	4.
Uporaba ekstazija ali amfetamina	2,9	1,2	3,1	1,2	3,2	1,4	1,9	4.
Uporaba LSD/heroina/kokaina	1,3	0,6	1,5	0,9	1,7	0,8	1,0	5.

Da ne bi ostali le pri primerjavi Slovenije z drugimi petimi vzhodno- oz. centralnoevropskimi državami oz. novodošlimi državami v EU, si lahko v tabeli 7 ogledamo še primerjavo slovenskih podatkov s podatki iz petih zahodnoevropskih držav. Te so izbrane med možnimi državami glede na intuitivne možnosti primerjave. Italija in Avstrija sta slovenski neposredni sosedi, Italija in Španija sta mediteranski državi, kamor včasih pogojno prištevajo tudi Slovenijo. Nemčija in Belgija pa sta dve celinski državi, ki sodita med tiste, ki nekako definirajo koncept Evrope in evropskega. V primerjavi teh šestih držav Slovenija izpade še bolje. Pri kar 13 od 15 dejanj zaseda 5. ali 6. rang., le pri enem 4.–5. rang, vendar pa pri enem tudi 2. rang pogostosti. To je – presenetljivo – dejanje 'hekanja'. Na drugi strani pa Slovenija najbolj odstopa v negativno smer (torej nižje prevalence) pri dejanju žeparske tatvine.

Tabela 7: Odstotki mladih iz Slovenije ter petih zahodnoevropskih držav, ki so kadarkoli v življenju storili katerega od 15 prestopniških dejanj.

Dejanje:	Država:							Rang SLO
	Italija	Španija	Avstrija	Nemčija	Belgija	Slovenija		
Skupinski pretep	27,3	22,1	20,9	12,1	21,6	12,4	5.	
Nosil orožje	10,0	9,3	10,2	10,0	15,0	6,9	6.	
Napad na osebo	3,1	1,5	4,4	4,7	3,5	2,3	5.	
Roparska tatvina	3,6	1,1	4,8	2,9	2,4	0,5	6.	
Izsiljevanje	2,7	1,6	1,8	2,2	2,4	1,4	6.	
Vandalizem	15,7	13,0	16,9	13,4	10,7	11,5	5.	
Kraja v trgovini	18,9	20,9	18,2	7,9	20,1	13,2	5.	
Kraja kolesa ali mopeda	4,6	3,7	3,3	2,1	5,1	1,7	5.	
Kraja iz avta	4,5	3,6	2,3	1,2	1,7	1,7	4.-5.	
Vlom v hišo	3,6	2,8	1,5	0,9	2,0	0,8	6.	
Kraja motorja ali avta	1,1	1,6	0,7	0,5	1,2	0,5	5.-6.	
Računalniško 'hekanje'	10,4	31,6	6,7	5,8	6,8	10,6	2.	
Preprodaja drog	3,7	6,1	3,3	3,3	4,3	2,3	6.	
Uporaba ekstazija ali amfetamina	1,6	3,8	1,8	1,2	2,3	1,4	5.	
Uporaba LSD/heroina/kokaina	1,8	4,4	1,6	0,9	1,4	0,8	6.	

C. Primerjava med različno velikimi slovenskimi mesti

Razlike in podobnosti med tabelama 5 in 6 odpirata vprašanje, v kolikšni meri združitev podatkov o mladih iz prestolnice s podatki o mladih iz srednje velikih in majhnih slovenskih mest spremeni rezultate – razvrstitev Slovenije na rang lestvici. Ker primerjava tabele 5 in 6 pokaže na le majhne razlike, lahko sklepamo, da med tremi skupinami slovenskih mest ne bomo našli velikih razlik. Tabela 8 zares pokaže, da so razlike prevalenc za posamezna vedenja med tremi velikostmi mest v Sloveniji razmeroma majhne. Nekoliko presenetljivo se lahko celo zdi, da je prevalenca pri večini vedenj (pri osmih od petnajstih) v Ljubljani manjša od povprečja. Dejansko pa je statistično pomembna na ravni tveganja 0,05 le razlika pri eni vrsti dejanj, in sicer pri tatvinah iz trgovin, ki se pojavljajo med mladimi v Ljubljani pogosteje kot drugod. Kljub statistični pomembnosti pa je ta razlika v odstotkih razmeroma majhna.

Tabela 8: Odstotki mladih iz petih slovenskih mest, ki so kadarkoli v življenju storili kakega od 15 prestopniških dejanj.

Dejanje:	Mesto:	Ljubljana	Celje	Piran, Jesenice, Kočevje	Vsa mesta
Skupinski pretep		9,9	13,2	14,2	12,4
Nosil orožje		7,6	6,4	6,7	6,9
Napad na osebo		2,1	1,8	3,0	2,3
Roparska tatvina		0,1	0,8	0,5	0,5
Izsiljevanje		1,5	1,2	1,6	1,4
Vandalizem		11,4	10,0	13,2	11,5
Kraja v trgovini		16,3	10,4	13,0	13,2
Kraja kolesa ali mopeda		1,9	1,2	1,9	1,7
Kraja iz avta		2,7	0,6	1,8	1,7
Vlom v hišo		1,2	0,1	1,2	0,8
Kraja motorja ali avta		0,7	0,4	0,4	0,5
Računalniško 'hekanje'		8,7	10,1	13,0	10,6
Preprodaja drog		2,1	2,5	2,2	2,3
Uporaba ekstazija ali amfetamina		1,1	1,8	1,2	1,4
Uporaba LSD/heroina/kokaina		0,7	0,4	1,3	0,8

Sklepi

V najsplošnejšem raziskava ISRD-II kaže možnosti mednarodno primerljivega raziskovanja mladinskega prestopništva z metodo ankete samoprijave. Bolj specifično gledano med rezultate te raziskave sodijo ugotovitve o tem, da je struktura prestopniških vedenj v različnih državah presenetljivo podobna in da so s pojavljanjem prestopništva v različnih državah statistično povezani isti ali podobni (socialno nadzorstveni) dejavniki (česar sicer v tem prispevku nismo podrobneje prikazovali). Na dve raziskovalni vprašanji, zastavljeni v tem članku, pa lahko oblikujemo naslednja odgovora:

- Prevalenca prestopniških vedenj je v Sloveniji v primerjavi z drugimi državami razmeroma majhna. To velja v primerjavi s šestimi drugimi državami, novimi pristopnicami k EU, med katerimi jih pet sodi v krog t. i. vzhodnoevropskih držav, ki so pred približno dvema desetletjema zamenjale družbeni sistem,

še bolj pa velja v primerjavi z izbranimi zahodnoevropskimi državami, med katerimi sta tudi dve sosedi Slovenije.

- Glede prevalence izbranih 15 prestopniških vedenj tako rekoč ni razlik med tremi manjšimi mesti, srednje velikim mestom in največjim mestom. Ta ugotovitev krepi pogled na Slovenijo kot precej enotno območje, kjer se značilnosti odklonskosti (npr. uporabe drog ali kriminalitete) med regijami in vrstami okolja ne razlikujejo prav zelo.

Empirični študij obsega mladinskega prestopništva na prvi pogled ne daje drugega kot suhoparnih števil. Njihov pomen in uporabnost sta odvisna od tega, kdo in kako ju hoče uporabiti. Če drži teza o upadanju zanimanja za mladinsko prestopništvo, potem te številke morda ne bodo nikogar zanimale. Osnovna zamisel raziskave, ki je tu prikazana, pa je, prvič, oblikovanje mednarodno primerljivih podatkov ter, drugič, kontinuirano izvajanje raziskav z enako metodologijo skozi čas. V obeh vidikih gre torej za nekakšno standardizacijo znanja oz. podatkov, verjetno kot osnovo za bolj racionalno odločanje. Študija ISRD je bila v letih 2005–2007 v Sloveniji izvedena prvič. Zdaj pa se začne tretja mednarodna izvedba raziskave, ki bo za Slovenijo druga. Nosilec te prihodnje izvedbe bo v Sloveniji predvidoma Inštitut za kriminologijo.

Literatura

Cohen, S. (2002). *Folk devils and moral panics*. London: Routledge.

Dekleva, B. (1978). Samoprijava prekrškov in kaznivih dejanj kot sredstvo odkrivanja temnega polja in kot individualno merilo prestopništva: Poskus validacije. V *Ličnost i društvo* (192-205). Sarajevo, Društvo psihologa Bosne i Hercegovine 1978.

Dekleva, B. (1985). Raziskovanje odklonskih pojavov v zvezi z mladino. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 36(4), 295–303.

Dekleva, B. (1998). *Droge med srednješolsko mladino v Ljubljani*. Ljubljana: Mestna občina, Mestna uprava, Oddelek za predšolsko vzgojo, izobraževanje in šport, Urad za preprečevanje zasvojenosti: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.

Dekleva, B. in Grobelšek, A. (2006a). *Celjski del mednarodne študije prestopništva mladih s pomočjo metode samoprijave. Končno poročilo raziskovalne naloge*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Dekleva, B. in Grobelšek, A. (2006b). *Ljubljanski del mednarodne študije prestopništva mladih s pomočjo metode samoprijave. Končno poročilo raziskovalne naloge*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Dekleva, B. in Razpotnik, Š. (ur.) (2002). *Čefurji so bili rojeni tu: življenje mladih priseljencev druge generacije v Ljubljani*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta; Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.

Dekleva, B. in Sande, M. (ur.) (2003). *Tri leta kasneje: uporaba drog med dijaki ob koncu srednje šole*. Ljubljana: DrogArt.

Jeriček, H., Lavtar, D. in Pokrajac, T. (ur.) (2007). *Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.

Junger-Tass, J., Haen Marshall, I. in Ribeaud, D. (2003). *International self-reported delinquency study*. The Hague: Kugler Publications.

Junger-Tass, J., Marshall, I.H., Enzmann, D., Killias, M., Steketee, M. in Gruszczynska, B. (ed.) (2009). *Juvenile delinquency in Europe and beyond*. London: Springer.

Pečar, J. (1981). *Neregistrirana (skrita) kriminaliteta*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.

Sande, M. (2002). *Na spidu*. Ljubljana: DrogArt.

Stekatee, M., Moll, M. in Kapardis, A. (ur.) (2008). *Juvenile delinquency in six new EU member states*. Utrecht: Verwey-Jonker instituut.

Stergar, E. (1995). *ESPAD – Evropska raziskava o alkoholu in drogah med šolsko mladino: Poročilo o raziskavi v Republiki Sloveniji 1995*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja.

Stergar, E. (2005). *ESPAD: Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino, Slovenija 2003*. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje, Urad za droge.

Tomori, M. in drugi (ur.) (1998). *Dejavniki tveganja pri slovenskih srednješolcih*. Ljubljana: Psihiatrična klinika.